

Imaginace, inspirace a intuice

Rudolf Steiner

Odpovědi na otázky

Byly kladeny otázky týkající se podstaty imaginace, inspirace a intuice. Doslovné znění otázek stenografové nezaznamenali.

Rudolf Steiner: K otázce týkající se problematičnosti takového slova jako „imaginace“ bych chtěl poznamenat toto:

Přijmeme-li nějaké slovo, abychom vyjádřili nějaký významný obsah, měli bychom se vždycky vrátit k jeho původnímu významu a vlastně bychom se neměli ptát, jaký význam se právě momentálně tomuto slovu dává v hovorovém jazyce. U všech současných hovorových jazyků je tomu totiž tak, že slova zploštily. Už dnes ráno jsem upozorňoval na něco, co má ovšem své vnitřní opodstatnění. Slovo „intuice“ se používá také, abych tak řekl, v každodenním smyslu, ovšem právem, protože to nejvyšší poznání o duchovním životě pro mravní oblast musí sestoupit až do té nejjednodušší, nejprimitivnější lidské mysli.

Vzhledem k takovému slovu, jako je „imaginace“ nemůžeme slovo říci úplně totéž, a v případě tohoto slova bychom si proto měli „imaginace“ vždycky nejprve uvědomit, co v něm všechno je. Ve chvíli, kdy odstraníte předponu a příponu a půjdete k prostřední části slova, dojdete bezprostředně ke slovu „magie“. Ve slově „imaginace“ se skrývá „magie“: imaginace je zniternění magického. Když se vrátíte k tomuto původnímu významu slova, zjistíte, že dnešní jazyková praxe je velmi zploštlá.

Rád bych věděl, co by si měl člověk v anthroposofii a vůbec při spirituálním prohloubení počít, kdyby netrval na tom, aby všechna slova byla vztahována ke svému hlubšímu významu.

Něco takového, jako je anthroposofie, musíme skutečně brát natolik vážně, že si jasně uvědomíme i toto: Můžeme vůbec anthroposofoi skutečně předkládat v dnešním hovorovém jazyce? Lze vůbec v nějakém hovorovém jazyce říci něco významného o anthroposofii? - Jenže všechny hovorové jazyky obsahují původně něco hlubšího a ve všech dnešních hovorových jazycích můžeme vycházet z těchto hlubších významů.

Jestliže se dnes mluví o „imaginaci“ a toto slovo se používá i pro to, co se projevuje ve fantazii, tak se tímto slovem vyjádřilo něco, co dnes lidé znají jedině z vnitřního prožívání. Většina lidí se dnes domnívá, že je-li řeč o vnitřním prožívání, je to všechno výplodem fantazie a to, co je fantastické, označují za imaginativní. Ze svého hlediska mají úplnou pravdu. Pokud však nebudeme ochotni vrátit se k původnímu významu, který spočívá ve slově „imaginace“, pak bude velmi těžké anthroposofii vůbec vpravit do lidské řeči.

Musíme si uvědomit jednu věc: ve slově „magie“ se skrývá leccos. Především se v něm skrývá to, co bych opsal asi takto: Jestliže jsme dnes vědecky zvědaví, podíváme se do mikroskopu a uvidíme to, co je ve světě malé; a na toto malé ve světě (ať už je to kýžený atom, který je dnes také experimentálně ukazován, anebo nějaký zárodek), na toto malé je dnešní materialistická věda vždycky zvědavá. Avšak ve chvíli, kdy půjdeme ke skutečným příčinám věcí, kdy půjdeme tam, kde jsou tvořivé síly a mohutnosti věcí, v tu chvíli nedojdeme k malému, nýbrž k velkému. A tvoření z velkého, tvoření z obrovského, impozantního, to tvoření, které zahrnuje tvořivé síly přesahující malého člověka - tohle

náležitým způsobem dostat do lidské duše znamená ztuhnout to, co je magické, tak aby to lidská duše v tomto ztuhnutí mohla přijmout a prožít.

A stejně jako to máme udělat se slovem „imaginace“ bychom to měli dělat i se všemi ostatními slovy, která používáme. O inspiraci dnes přece mluví skoro každý. Já také nikomu neupírám právo o ní mluvit (proč bych mu ho měl upírat; každý má přece na úrovni, na níž se pohybuje, právo používat slovo „inspirace“), ovšem každý dnes mluví o „inspiraci“ dokonce i tehdy, když ho napadne nějaký vtíp. Samozřejmě, že s touto interpretací slova „inspirace“, pokud ho někdo používá takto, si člověk na cestě vyššího poznání nevystačí. Udělejme si tedy opět zásadu z toho, že na slova v jazyce dnešní civilizace budeme pohlížet tak, jak se kdysi vůbec pohlíželo na člověka.

Vždyť si jen pomyslete: Ještě v 18. století se lidé tady v Anglii i na kontinentu všude velmi zabývali takzvaným martinismem, filosofií pocházející od Saint-Martina, především jeho knihou *Des erreurs et de La vérité*. V Edimbourgu vyšla v roce 1775 kniha, která byla přeložena do všech evropských jazyků, kniha, která se po tehdejší způsobu zabývala, jak bychom řekli, spiritualitou, jako poslední výhonek toho způsobu spirituálního uvažování, jaký byl možný do 18., začátku 19. století, dnes však již možný není.

Jestliže si tedy vezmeme jednu z hlavních myšlenek Saint-Martinovy knihy *Des erreurs et de La vérité*, zjistíme, že člověk ve své totalitě pozemské bytosti je tu nahlížen jako odpadlý od své původní velikosti; člověk - řekl bych, dosud úplný člověk - je tu obviňován z pádu do hříchu. Člověk v Saint-Martinově smyslu byl kdysi velkolepou bytostí, opásán takzvaným svatým pancířem, jenž mu magicky sloužil a propůjčoval mu magickou moc vůči všem silám a bytostem světa, které byly vůči němu mnohdy nepřátelské. Člověk žil na místě, které Saint-Martin označuje jako místo sedmi svatých stromů, což se pak v náboženských legendách, nebo předtím třeba i v Bibli, označuje jako ráj. Člověk byl obdařen ohnivým kopím, jímž vykonával svou moc, atd. O všech těch věcech, které byly člověku původně připisovány, se praví, že je člověk ztratil kvůli své vlastní předpozemské vině; člověku v jeho předpozemském stavu je dokonce připisován strašlivý hřích, a již zmínka o něm je i v sociálním životě něčím šokujícím. A tak je člověk vylíčen jako bytost, která upadla ze své původní velikosti. A celý martinismus, celá Saint-Martinova filosofie chce vlastně ukázat, čím by člověk mohl být, kdyby neupadl ze své původní velikosti.

Tyto souvislosti už dnes ovšem nelze plně oživit; jsou zkrátka posledním výhonkem onoho způsobu nahlížení, který jsem dnes ráno vylíčil jako starý způsob. V rámci moderní iniciační vědy musíme vycházet z přírodovědeckého způsobu poznání - jen tento způsob totiž bude do budoucna pro lidi uspokojivý.

Nicméně chceme-li obsah anthroposofie a vůbec veškerý obsah jakéhokoli spirituálního usilování skutečně prostoupit nezbytnou náladou, nezbytným vzmachem duše, svatým nadšením, jímž ho máme proniknout, abychom mu skutečně porozuměli, pokud tohle chceme, nesmíme v určitých speciálních oblastech brát slova z obvyklého hovorového jazyka, ale musíme na slova pohlížet tak, jako by vlastně všechna slova až k naší civilizaci prodělala pád do hříchu. Slova už dnes nejsou tím, čím byla; staly se z nich hříšné bytosti. Upadla do hmoty a neoznačují už to, co označovala, dokud ještě stála blízko onoho stupně lidského vývoje, kdy byla používána v mystériích. A my musíme takřikajíc řádně pokročit v cítění slov. Musíme se snažit nezastavovat se u obecného hovorového jazyka; jinak na slovech ulpí i zabarvení, téžbr, jaký tato slova mají v hovorovém jazyce.

Vystoupit od slov padlých ve hříchu k sakrálnímu významu slov bude dnes v podstatě nejnanejdší v hebrejštině. V případě jazyků, které se více používaly v novověku s jeho veskrze nesakrálními zájmy, je samozřejmě obtížné postoupit k nezatiženosti slov hříchem - mohu-li to tak říci; není to myšleno tak hrozně; ovšem v jistém ohledu to musíme udělat.

A tak si musíme uvědomit, že slovo „inspirace“ dnes už upadlo do takové hříšnosti, kdy si každý, kdo udělá nějaký vtip, řekne, že měl takovou inspiraci. A proč také ne? Autoři, a to i kreslíři humoristických listů, v podstatě potřebují velmi mnoho inspirace v dnešním smyslu, dnes se ovšem jedná o zprofanovanou inspiraci.

Jestliže se však vrátíme zpět ke slovu a jeho původnějšímu významu, povede nás to do velmi hlubokých oblastí lidského usilování. A tady vám musím připomenout způsob, díky němuž se například v hindštině dosud, třebaže na dekadentním stupni, zachovalo nádherné, obdivuhodné poznání, které kdysi bylo mnohem významnější než dnes, které však nevycházelo, jak je to nutné dnes, přímo z myšlení, nýbrž ze zcela konkrétní regulace nebo též iregulace procesu dýchání. V původní metodě jógy se jednalo o to, aby se dýchání, které jinak v člověku probíhá vždycky nevědomě, pozvedlo do vědomí. Toho lze dosáhnout tak, že rytmus nádechu, zadržení dechu a výdechu utváříme jinak, než jaký je, když dýchání probíhá nevědomě. Jestliže dáme rytmu dýchání jiné číselné poměry, než jaké máme při běžném každodenním dýchání, potom dýcháme tak, že máme jiný poměr nádechu, zadržení dechu a výdechu.

Na tomto odlišném utváření a formování dechu bylo v podstatě založeno to, co nazýváme jógou. Tato jógová metoda tak celý proces dýchání přiváděla do vědomí. Člověk dýchal tak, že zcela vědomě změnil rytmus dechu; proud dechu vědomě vstupoval do krevního oběhu. Člověk se celý prostupoval změněným rytmem dechu. A stejně jako ve zrakovém nebo sluchovém paprsku přijímáme smyslové vjemy, jako viděním přijímáme poznatek o barvách okolních věcí a sluchovým paprskem přijímáme poznatek o zvucích vycházejících z okolních věcí, tak pociťoval člověk, jenž rytmus svého dechu přeměnil ve vyšší, magické vnímání, duševně-duchovní svět, v procesu dýchání vnímal duševnost a duchovnost, která ho prostupuje.

Ve chvíli, kdy se dýchání stalo plně vědomým a byla tu zároveň duševní dispozice, která existovala zhruba sedm, osm tisíc let před naším letopočtem v jižní Asii, člověk tímto změněným rytmem dechu vysílal do těla ve vlnách nejen fyzický vzduch, ale v tomto dechu do sebe vysílal duši a ducha, a duši a ducha také prožíval natolik, nakolik se duše a duch člověka nacházely v tomto proudícím dechu.

Z hmotného hlediska můžeme ovšem nadechování nazývat „inspirací“ - takto je to doslova. Zduchovníme-li inspiraci, učiníme to, co se dělo ve staré Indii: pak budeme touto zduchovenou inspirací, tímto produševněným a produchoveným dechem vnímat, prožívat, jako bychom byli nějakou myšlenkovou bytostí. Máme pak co dělat s tím, co slovo „inspirace“ původně - i jinde než v hindštině, také v evropských jazycích - vždy znamenalo. Jestliže tedy mluvíme o slově „inspirace“ musíme postoupit, abych tak řekl, k nezátíženosti slova hříchem. A z toho důvodu jsem se vždycky bránil psát takzvané „populární“ knihy o anthroposofii, ačkoli se takové návrhy ozývaly ze všech možných stran. Samozřejmě že by to bylo velmi snadné. Ani začátečník však nemá do rukou dostat úplně populární knihy o anthroposofii, ale má mít v anthroposofických knihách něco, na čem si může - myslím teď duchovně - vylámat zuby, kde se musí hrozně snažit, a to je něco, co není snadné!

Neboť v této snaze, v překonávání toho, co člověk musí překonat, chce-li porozumět něčemu těžko srozumitelnému, spočívá zároveň něco jiného. Pokud člověk totiž anthroposofii přijme jako nějaké - jak bych to řekl - populární lidové vyprávění, pak má také jinou příchut' a jiné smýšlení vůči významům slov, pak stahuje významy slov do jejich hříšnosti. Jestliže si ale musí vylámat zuby na obtížnostech knihy určené pro začátečníky, potom také dostane chuť do těchto slov se zahloubat.

Můžeme tady dokonce připomenout leccos z historie. Zkuste se někdy podívat na to, jak Jakob Böhme^o o slovech nejprve nádherně hloubá, hluboce o nich přemýšlí, než je použije. Než Jakob Böhme použije slova, nejprve z nich, abych tak řekl, destiluje celé světy! Postavení

takových slov jako „imaginace“ nebo „inspirace“, „intuice“ či některých dalších, jak se používají v běžném životě, je na nižší úrovni, než se má obvykle za to.

A tak se skutečně domnívám, že bychom se neměli snažit nahradit slova, která se právem používají, slova „imaginace“ „inspirace“ jinými slovy, ale že bychom spíše měli usilovat o to, abychom pro anthroposofické dorozumění tato slova poněkud pozvedli a zbavili je jejich zatížení hříchem, alespoň pokud máme co dělat s anthroposofií. Přejdeme-li pak opět k běžnému životu, můžeme samozřejmě zase propadnout hříšnosti slov, tady to ničemu nevedí. - A tak by právě takovéto smýšlení o slovech mohlo neobyčejně prospět anthroposofickému prohloubení. Mám tedy na mysli, že ten, kdo si uvědomí, co se skrývá ve slově „imaginace“, by nakonec mohl, pokud by to byl fanatik, volat po zákonu, který by zakazoval používání slova „imaginace“ pro fantazijní hrátky, aby toto slovo zůstalo vyhrazeno pro oblast, kde se vlastně používá právem.

K otázce, kdo nebo co v člověku poznává, bych chtěl říci toto: Bohužel je tomu tak, že tyto otázky se skutečně rychleji položí, než na ně lze odpovědět, a je třeba promluvit o velmi mnoha věcech, má-li být zodpovězen tak dalekosáhlý, tak komplexní dotaz. Je-li položena taková otázka, musíme si uvědomit, jaký byl vlastně obsah výkladu uvedeného dnes ráno. Nuže, oč se tedy jedná, mluví-me-li o cestách k nadmyslovému poznání, jak jsem o nich mluvil dnes ráno a také již včera? Jedná se o to, jak ona lidská duše, kterou má člověk v současné inkarnaci, jak ona duchovně-duševní bytost, která je tedy ve fyzickém těle mezi narozením, respektive počtím a smrtí, vystupuje k pozvolnému poznání zaprvé éterného světa utvářejících sil v imaginaci, zadruhé skrze ticho, které jsem popsal, skrze prázdné vědomí, v inspiraci, k poznání světa před zrozením. A pak skrze intuici, které se dosáhne zvláštním rozvinutím schopnosti lásky, dospěje až k nazření minulosti, nebo bychom mohli též říci minulých pozemských životů, tedy těch pozemských životů, které má člověk (jak jsem to vyložil dnes ráno) před sebou tak objektivně jako nějaký vnější přírodní předmět nebo děj; nebo bych třeba mohl říci: tak objektivně, jako má před sebou jiného člověka. Jestliže v obvyklém sociálním životě stojím před jiným člověkem, pak jsem s dotyčným člověkem spřízněný na základě vnitřní spřízněnosti stejného lidského rodu, stojím však před ním objektivně. Stejně objektivně jako před druhým člověkem musím stát i před svými minulými inkarnacemi, chci-li je pravdivě vnímat. Pak se svou duševně-duchovní bytostí, která je vtělena v současném pozemském těle, učíme poznávat své vlastní, pravé Já, jež prochází opakovanými pozemskými životy.

Zdá se mi ovšem, že tento dotaz míří k tomu, kdo je to vlastně, nebo co je to v člověku, co poznává toto pravé Já, procházející opakovanými pozemskými životy, respektive který článek v člověku to je. Tato otázka samotná v podstatě není otázkou, která by měla skutečný, konkrétní obsah. Je to otázka po subjektu poznávání. Tímto subjektem poznávání je právě ono Já, které je vtěleno v současném pozemském těle; to se pak pozvedá k poznání. Pravé Já tedy poznáme jenom tak, že nejprve svým vědomím obsáhneme to, co je uzavřeno v pozemském životě mezi narozením a smrtí; pak žijeme v Já na jisté úrovni; žijeme v tomto Já, ale nepoznáváme zatím pravé Já, procházející množstvím narození a smrtí. Avšak pomocí metod, které jsem popsal, získává toto vyšší Já, které neseme v pozemském životě - tím, že samo sebe přivede až k úplné nesobeckosti - schopnost poznat pravé Já.

Uvědomte si prosím, že během této cesty poznání měníte subjekt. Zaprvé máme co dělat s Já, které žije mezi narozením a smrtí; to zatím ještě vůbec nepoznává pravé Já. Pak se toto Já pozvedne a začne poznávat pravé Já, které prochází opakovanými pozemskými životy. Tím se v poznávání identifikuje s pravým Já. Čili toto vyšší Já prochází metamorfózou a je pozvedáno do pravého Já. A teprve poté, když je pozvednuto do pravého Já, může pravé Já také poznat.

Nemůžeme se tedy ptát, kdo nebo co v člověku poznává, ale musíme říci To, co v obvyklém životě v člověku poznává, se jako takové stává jiným Já; tím, že postupuje od imaginace přes inspi raci vzhůru k intuici, prochází proměnou. Pro poznávání je to pak proměněné Já. Tato proměna je tu však právě proto, aby bylo dosaženo pravého Já.

Penmaenmawr, 20. srpna 1923, večer